

Jubilea

PhDr. JAROSLAV MADLAFOUSEK 75 LETÝ

Když si představujeme epochální zjev, např. Aristotela, nemyslíme na to, jaký to byl člověk. Kdo ví. Třeba si okusoval nehty. A epochální význam svých současníků si tak snadno neuvědomíme, známe-li je s jejich všedními zvyky zblízka. Usazování behaviorálních věd a zvláště psychologie v soustavě přírodních věd je něčím epochálním, velkým. Vždyť člověk tím připouští, aby se na něj bez omezení aplikovala vědecká racionalita. Ta je nutnou součástí kultury dnešního i příštího lidstva. Jí se jubilant oddal se vši svou opravdovostí i asertivitou. Zájem o věci lidské, a to zájem nesubjektivistický, projevil studiem sociologie. Jenže v jeho mládí neztvrdla vědecká racionalita ještě ani při studiu chování zvířat. To ho mobilizovalo k hledání kauzálních výkladů cílesměrného chování zvířat. Zdál se být zooethologem, ale ve skutečnosti myslel stále na člověka. U zvířat dosti setrval. Bylo jistě třeba zdokonalit kladení otázek u lidí studiem tvorů, jejichž přirozenost je jaksi obnaženější.

Pohnuté doby nutily dr. Madlafouska k oklikám, ale svou hvězdu neztrácel z očí. V 50. letech šel z filosofické fakulty za možností experimentů s hemodynamikou u psů. Učinil pro psychologii epochální krok, který ovšem z hlediska tradičních doktrin nevypadal pro psychologii vůbec důležitý. Zaměřil se na jev, že krev se u psa stěhuje přednostně do určitých tělových systémů podle situace: do útroh při hladu a signálech potravy, do svalů při orientační reakci, kdy neznámý podnět signalizuje možné ohrožení, a tedy potřebu svalového výkonu při útěku či boji, nebo jinam. Není žádnou riskantní generalizací říci, že podobně tomu je u člověka, byť ho jeho kulturní prostředí cvičí v rozmanitých rituálech a zvycích, ať jde o uctívání božstev, boj, přijímání potravy, námluvy či jiné. Zde je přístup k původním lidským emocím.

Psychiatr Kurt Freund ihned postřehl význam jubilantovy práce a vědeckých zájmů pro psychopatologii. Přišla však oklika. V roce 1958 po „prověrkách poslušnosti“ dostal jubilant ve vědeckém ústavu „padáka“. Tři roky pak léčil v Lojovicích alkoholiky, i když zase s plným nasazením – u vědomí tlaku skupiny na pacienta: buď pijácké party či skupiny abstinujících. V roce 1961 se dvojice Freund – Madlafousek konečně spojila na jednom výzkumném pracovišti. Tehdy spoluzakládala Výzkumný ústav psychiatrický a zasloužila se o jeho slibné začátky. Sotva byl někde jinde na světě tak promyšleně spjat paralelní výzkum sexuality zvířat a člověka. Myšlení se přesouvalo od neplatného paradigmatu unitárního pudu ke konceptu vrozených motivačních systémů, které vymezují směry možné socializace. V psychoterapii i pedagogice čeká toto pojetí stále marně na své užití. Při zjišťování sexuální orientace je naopak bohatě využíváme. I drobečky z jubilantovy dílny jsou neocenitelnou pomocí. Příčinou toho přínosu byla jubilantova klidná vědecká zvědavost i při studiu zla, jakým jsou sexuální delikty. Mýty, např. thanatos, či osobnostní konstrukty v poznání jejich specifík nepomáhají.

Obdivuhodný byl také „rozjezd“ Madlafouskových studií sexuálního chování laboratorních potkanů. Jeho tým dokázal ovládat u samečka hladinu testosteronu a u samičky bohatost svádívého chování. Teď byl možný kýžený experiment s elektrickou stimulací hypotalamu samečka, kde se informace o obou proměnných integrují. Jed-

na proměnná se může vyřadit a lze hledat, kde a jak se má hypotalamus dráždit, aby se sameček choval, jakoby ona proměnná vyřazena nebyla. Ale než bylo možno tento vyřazovací a nahrazovací experiment provést, řízení výzkumu vyřadilo a nahradilo zase jednou jubilanta. A tak odešel Jarka v roce 1985 do důchodu, aby se posléze cele oddal revidování základních tvrzení o člověku jako druhu. Hledal původ skupinového života, kooperace a altruismu v nutnosti kooperace našich prapředků při lovu velkých zvířat. A nachází v sociobiologické a v evolučně psychologické literatuře to, co sám dávno předjímal. Všechny ty zdánlivě nep psychologické studie (potkani, sexuální delikventi atd.) pomáhaly úvahám, jaký je člověk a jak má vypadat výchova dítěte, aby se opírala o jeho vlohy. Ctnosti jako zodpovědnost vůči skupině, statečnost, schopnost podřídit se i vést, solidarita, altruismus se probouzely a rozvíjely při hrách houfu různě starých dětí našich prapředků. My však dnes dáváme dohromady děti téhož věku. Panující psychologické doktriny problém lidské přirozenosti netrápí, a proto dle jubilanta právě ony lidskou civilizaci ohrožují. Psychologie se dosud příliš bojí lidské „animality“, v níž ale ve skutečnosti jsou i vlohy k ušlechtilým projevům – dokonce prý i k pokoře a odevzdanosti, a tedy k zakotvení duchovnímu. Jubilant přinejmenším vytyčil „naleziště“ potřebných odpovědí na naléhavé otázky.

Dr. Madlafousek je učencem předválečného formátu a západního stylu, je tedy ducha také sportovního, rytířského. Má vytříbený smysl pro umění, zvláště výtvarné, je soucitný i nebojácný. Zlu vzdoruje. Jsou pro něho důležité i jiné hodnoty než vědecká racionalita. Přispíval finančně v tajných pravidelných sbírkách na pronásledované chartisty, pomáhal „post-penitenciárně“ kolegům politicky ostrakizovaným. Má velmi pevnou vůli, jak ukázal při potlačení svého mnohaletého kuřáckého návyku.

Děkujeme Jaroslavu Madlafouskovi za vyoranou brázdou v české a světové psychologii a přejeme mu zdraví a radost ještě také z dalších nápadů a objevů, jimiž nás tolik obohacuje a jež tolik znamenají.

A. Kolářský